

Shahid Bahonar
University of Kerman

Iranian E-Commerce Scientific
Association

Analytical Study of the Level of Attention to Some Selected Economic Components in Selected Primary School Textbooks in Iran

*Morteza Afgheh**

*Leili Nouralizadeh***

*Seyyed Jalal Hashemi****

Abstract

Objective: The purpose of this article is to investigate and explain the amount of attention paid to the selected economic components and its analysis in the content of selected official education books of the elementary school in Iran (including document content analysis).

In the country of Iran, all textbooks in the formal education system are prepared and adjusted based on the document on the new development of the education system, which is an abstract of the national document and all the upper documents set in the strategic plan of education in the whole country.

The main question of the research that pursues the goal is: Is there enough attention paid to selected economic areas and components in the contents of selected primary school textbooks (which are written based on the guidelines of the fundamental transformation document or upstream documents) in a way which can be a generator of wealth and create economic growth and prosperity in the country in the future by influencing the thinking and behavior of students?

Sub questions.

In the content of selected elementary school books (academic year 97-98), which of the educational fields (knowledge, attitude, skill) has been given more attention?

In the contents of the selected elementary school books (academic year 97-98), which of the selected economic components has been given more attention?

Method: The selection of these components is based on the theoretical foundations of classical economics in the description of "rational man" and the theory of Inkelas in the description of "modern man" and includes the most important components of achieving development. The statistical population includes 10 volumes of books selected from the elementary school, whose reliability and face validity have been checked and confirmed by experts. Analytical research

Journal of Development and Capital, Vol. 7, No.1, 27-47.

* Associate Professor, Department of Economics, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. **Email:** m.afghah@scu.ac.ir

** **Corresponding Author**, Ph.D Candidate in Economics, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. **Email:** leili1010@yahoo.com

*** Assistant Professor of Psychology and Educational Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

Email: j.hashemi@scu.ac.ir

Submitted: 5 November 2021

Revised: 27 June 2022

Accepted: 9 July 2022

Published: 30 July 2022

Publisher: Faculty of Management & Economics, Shahid Bahonar University of Kerman.

DOI: 10.22103/jdc.2022.18465.1170

©The Authors.

Abstract

community: In this research, a total of 10 volumes of elementary school books were examined as follows:

- All Persian primary school books in all grades.
- All elementary school social studies books in all grades.
- Sixth grade thinking and research.

Based on the theoretical foundations related to the modern human being and with emphasis on the three areas of knowledge, attitude and skills, a set of economic components were extracted and then their formal and conceptual validity and their suitability with the subject of the article were calculated by several experts. In order to carry out content analysis, the initial 25 components were converted and divided into sub-components or selected objective and behavioral economic manifestations, and in this way, a content verification checklist was formed transparently and operationally. It should be noted that in the text of the books (statistical society), the following components have been investigated and counted, either openly, or the themes that have been mentioned. Some of these components are: giving importance to material life, importance to increasing productivity and efficiency and finding new ways of doing things, a sense of patriotism as a motivation to advance society, opposition to traditions that are against development, belief in human power. In overcoming nature and going through the steps of progress towards progress regularly and continuously, and...

Results: The results of the research count showed that only about 3.4 percent (7463 words out of 219069 words) of the total words counted in these books are dedicated to selected economic components. According to the obtained results and in response to the first sub-question of the research (in the contents of the selected primary school books, which of the educational fields has been given more attention?), it can be said: The most attention has been given to the attitudinal area and the least amount of attention to the knowledge area.

And in response to the second sub-question of the research (in the contents of the selected primary school books, which of the selected economic characteristics has been given more attention?), it should be said: in all the selected primary school books, the patriotism component with 19 frequency has the highest rate and the resource value component with 1 frequency have the lowest number of counts (Table 2).

Finally, according to the analysis of the results obtained from this research and in response to the main question, is the content of the selected primary school textbooks sufficiently focused on the selected economic areas and components, in such a way that it can influence thinking in the future? And the behavior of the students will generate wealth and create economic growth and prosperity in the country?

Conclusion: The results of this study indicate little attention to the selected economic components in selected primary school textbooks.

Keywords: *Selected Economic Components, Selected Elementary School Textbooks, Content Analysis, Shannon Entropy.*

JEL Classification: I250.

Paper Type: *Research Paper.*

Citation: Afgheh, M., Nouralizadeh, L., & Hashemi, S.J. (2022). Analytical study of the level of attention to some selected economic components in selected primary school textbooks in Iran. *Journal of Development and Capital*, 7(1), 27-47 [In Persian].

انجمن علمی تجارت الکترونیکی ایران

مجله توسعه و سرمایه

شماره چاپ: ۲۴۲۸-۲۰۰۸ شماره کتبی: ۲۴۴۵-۳۶۰۶

Homepage: <https://jdc.uk.ac.ir>

دانشگاه شهید باهنر کرمان

بررسی تحلیلی میزان توجه به برخی مؤلفه‌های اقتصادی منتخب در کتب درسی منتخب دبستان

در ایران

مرتضی افقه*

لیلی نورعلی زاده**

سید جلال هاشمی***

چکیده

هدف: هدف این مقاله بررسی و تبیین میزان توجه به مؤلفه‌های اقتصادی منتخب و تحلیل آن در محتوای کتب منتخب دبستان (شامل تحلیل محتوای اسنادی)، است.

روش: روش انتخاب این مؤلفه‌ها بر اساس مبانی نظری اقتصاد کلاسیک در توصیف «انسان عقلایی» و همچنین نظریهٔ انکلس در توصیف «انسان مدرن» تکوین یافته و شامل مهم‌ترین مؤلفه‌ها جهت دست یابی به توسعه یافتگی هستند. جامعه آماری شامل ۱۰ جلد از کتب منتخب دبستان است و پایایی و روایی صوری آن از نظر متخصصان بررسی و تأیید شده است. داده‌های اسنادی کیفی با استفاده از شاخص‌های توصیفی در فرآیند آنتروپی شانون جهت رتبه بندی مورد تحلیل قرار گرفته است.

یافته‌ها: یافته‌های نتایج حاصل از کلمه شماری پژوهش نشان داد که کتب منتخب دبستان تنها حدود ۳/۴٪ (۷۴۶۳ کلمه از ۲۱۹۰۶۹ کلمه موجود) از کل کلمات شمرده شده در این کتب به مؤلفه‌های اقتصادی منتخب، اختصاص یافته.

نتیجه‌گیری: نتایج به دست آمده از این پژوهش، حاکی از توجه اندک به مؤلفه‌های اقتصادی منتخب در کتب منتخب دبستان است.

واژه‌های کلیدی: مؤلفه‌های اقتصادی منتخب، کتب منتخب دبستان، تحلیل محتوا، آنتروپی شانون.

طبقه‌بندی JEL: I250

نوع مقاله: پژوهشی.

استناد: افقه، مرتضی؛ نورعلی زاده، لیلی و هاشمی، سید جلال (۱۴۰۱). بررسی تحلیلی میزان توجه به برخی مؤلفه‌های اقتصادی منتخب در کتب درسی منتخب دبستان در ایران. *مجله توسعه و سرمایه*، ۷(۱)، ۲۷-۴۷.

مجله توسعه و سرمایه، دوره هفتم، ش ۱، صص. ۲۷-۴۷.

* دانشیار گروه اقتصاد، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. m.afghah@scu.ac.ir وایانامه:

** نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری گروه اقتصاد، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. leili1010@yahoo.com وایانامه:

*** استادیار گروه روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. j.hashemi@scu.ac.ir وایانامه:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۸/۱۴ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۴/۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۴/۱۸ تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۱/۵/۸

ناشر: دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه شهید باهنر کرمان.

DOI: 10.22103/jdc.2022.18465.1170

©The Authors.

مقدمه

رشد اقتصادی، رفاه آینده جامعه را تعیین می‌کند، اما یافتن راه‌هایی برای تأثیرگذاری بر آن، دغدغه بسیاری از کشورها است. اغلب بررسی‌ها و تجزیه و تحلیل‌های تجربی تفاوت در نرخ رشد کشورها، به یک نتیجه ساده می‌رسند: رشد بلندمدت در تولید ناخالص داخلی (GDP) تا حد زیادی توسط مهارت‌های جمعیت یک کشور تعیین می‌شود (هنوشک^۲، ۲۰۲۱).

آموزش با کیفیت، از طریق ارتقاء مهارت‌های فردی، عاملی برای شکوفایی اقتصادی و توسعه اجتماعی در جامعه مدرن است. همچنین به صاحب خود اجازه می‌دهد تا با استفاده از مهارت‌های خود، درآمد بالاتری دریافت کند و فرصتی برای ابراز وجود، با نبوغ خلاقانه خود بیابد (استری ژاک^۳، ۲۰۲۰).

وقتی درباره کیفیت نیروی انسانی آموزش دیده یک کشور صحبت می‌شود در واقع به یکی از مهم‌ترین عوامل تابع تولید که نقش اصلی را در پیشرفت و ترقی کشور دارد، اشاره می‌کنیم. در نتیجه کمیت و کیفیت نیروی انسانی از عوامل مهم توسعه و جریان توسعه یافتگی، محسوب می‌گردد، زیرا انسان هم عامل توسعه و هم هدف توسعه است. عوامل متعددی بر رفتارهای اقتصادی افراد تأثیر می‌گذارند که نظام آموزشی، پرورش دهنده و انتقال دهنده آن عوامل است. بنابراین، جستجو در منابع آموزش رسمی کشور می‌تواند نشان دهد که آیا این آموزه‌ها قادرند انسان‌هایی پرورش دهند که بتوانند به رشد و پیشرفت اقتصادی کشور کمک کنند یا خیر.

در این پژوهش به دنبال بررسی میزان توجه به مقوله‌های منتخب اقتصادی، بر اساس نظریه اینکلس درباره انسان مدرن، در کتب منتخب دبستان هستیم، خصوصیتی که به تعبیر ایشان می‌تواند منشأ پیشرفت و رشد و شکوفایی و ایجاد توسعه یافتگی در اقتصاد باشد.

اینکلس^۴ (۱۹۶۹) در تحقیقاتش به مطالعه تأثیر مدرنیزاسیون بر تفکرات، ارزش‌ها و شیوه‌های زندگی فردی پرداخته و به یک الگوی ثابت در همه کشورها رسیده است. در این الگو ویژگی‌های انسان مدرن عبارتند از:

- ۱- انسان مدرن در تلاش برای انجام فعالیت‌های نو و یافتن شیوه‌های جدید انجام امور است؛
- ۲- انسان مدرن خود را از کنترل نهادهای سنتی مانند خانواده، رؤسای قبایل و ... آزاد می‌داند؛
- ۳- او معتقد است که بشر قادر به غلبه بر طبیعت است؛
- ۴- او بسیار زیاده‌خواه است و می‌خواهد پله‌های ترقی را در اهداف شغلی و تحصیلات طی کند؛
- ۵- وقت‌شناس و علاقه‌مند به برنامه‌ریزی‌های دقیق برای پیشرفت است؛
- ۶- علاقه‌مند به مشارکت جدی در امور مدنی و جامعه است؛

بر اساس الگوی اینکلس تحصیل و آموزش مهم‌ترین شاخص ارزش‌های مدرن است.

در حقیقت سؤال پژوهش این است: در محتوای کتب درسی منتخب دبستان چه اندازه به حیطه‌ها و مؤلفه‌های اقتصادی منتخب این پژوهش توجه شده است؟

¹ Gross Domestic Product

² Honushek

³ Stryzhak

⁴ Inkeles

از این رو پژوهش حاضر کوشیده است برای این پرسش پاسخی فراهم آورد. در ادامه مقاله پس از ذکر مختصری درباره نقش آموزش در رشد و توسعه، در مبانی نظری و مطالعات انجام شده در دنیا، به ارائه روش تحقیق و سپس نتایج و تجزیه و تحلیل آن‌ها و در نهایت نتیجه گیری کلی از پژوهش پرداخته شده است. بدیهی است، نتایج این بررسی، فقط وضعیت موجود را در چهارچوب موضوع این مقاله نمایش خواهد داد.

نقش آموزش در توسعه

در مطالعات سنتی و کلاسیک اقتصاد عمدتاً روابط بین عوامل اقتصادی (نیروی انسانی، منابع طبیعی و سرمایه) و میزان تولید و رشد اقتصادی مورد مطالعه و تحلیل قرار می‌گیرند. اگرچه این گونه تحلیل‌ها با شرایط کشورهای توسعه یافته‌ای که بسترهای غیراقتصادی آماده‌ای برای پیشرفت دارند، سازگارند اما الزاماً با ساختارهای فرهنگی، نهادی و اجتماعی کشورهای در حال توسعه سازگاری کاملی ندارند و نمی‌توانند تمامی واقعیات این جوامع را تبیین کنند. بنابراین، برای تحلیل واقعی روند رشد و پیشرفت اقتصادی کشورهای در حال توسعه، مطالعه عوامل تأثیرگذار بر رفتارها و هنجارهای جامعه از جمله آموزش‌های رسمی، آموزه‌های دینی، فرهنگ و نهادهای حاکم بر جامعه اجتناب ناپذیر خواهد بود. به همین دلیل، در این مقاله تلاش شده است تا آموزش‌های رسمی که از طریق کتب درسی به دانش آموزان انتقال می‌یابند بر روند توسعه یافتگی موثر هستند، مورد مطالعه و تحقیق قرار گیرند.

چارچوب مفهومی برای برقراری رابطه بین دانش و رشد اقتصادی

ساده‌ترین مدل‌سازی از یک تابع تولید کل استاندارد پیروی می‌کند که در آن خروجی اقتصاد کلان تابعی مستقیم از سرمایه و نیروی کار در اقتصاد است. مدل رشد پایه (سولو^۱، ۱۹۵۶) با چنین توصیفی آغاز شد و سپس تغییرات تکنولوژیکی را برای ردیابی حرکت اقتصاد در طول زمان اضافه کرد.

تئوری‌های رشد نئوکلاسیک تقویت شده توسط (منکیو و همکاران^۲، ۱۹۹۲) این تحلیل را برای گنجاندن سرمایه انسانی گسترش داد و بر نقش آموزش به عنوان یک عامل تولید تأکید کرد. آموزش می‌تواند انباشته شود و سرمایه انسانی نیروی کار و در نتیجه سطح درآمد کل را افزایش دهد. رویکرد رایج برای برآورد این مدل بر سطح درآمد متمرکز است و تغییرات در تولید ناخالص داخلی به ازای هر کارگر را به تغییرات در آموزش (و در سرمایه) مرتبط می‌کند.

هنوشک^۳ (۲۰۲۱) در مقاله خود تحت عنوان «آموزش و رشد اقتصادی»، از قول پریچت^۴ (۲۰۰۶) می‌نویسد: دیدگاه منکیو و سولو حاکی از نقش نسبتاً محدودی از سرمایه انسانی است، زیرا محدودیت‌های طبیعی در میزان تحصیل در آن جامعه وجود دارد. همچنین در توضیح الگوهای گسترش و رشد آموزش برای بسیاری از کشورهای در حال توسعه ناتوان است.

هنوشک در ادامه بیان می‌دارد، دیدگاه بسیار متفاوتی از ادبیات رشد درون‌زا وجود دارد که در ربع قرن گذشته توسعه یافته است، که تا حدی بر بینش اول شومپتر (۲۰۰۶/۱۹۱۲) مبتنی است که رشد در نهایت توسط نوآوری هدایت می‌شود. در

¹ Solow

² Mankiw

³ Hanushek

⁴ Pritchett

این کار، چندین محقق و دانشمند مشهور، لوکاس^۱ (۱۹۸۸)، رومر^۲ (۱۹۹۰) و آگیون و هووی (۱۹۹۸) - بر نقش سرمایه انسانی تأکید می‌کنند.

هنوشک^۳ در مقاله خود می‌نویسد: در افزایش ظرفیت نوآوری اقتصاد از طریق توسعه ایده‌های جدید و فناوری‌های جدید. در این مدل‌ها، تغییرات تکنولوژیک توسط نیروهای اقتصادی درون مدل تعیین می‌شود. از این منظر، سطح معینی از آموزش می‌تواند به جریان مداوم ایده‌های جدید منجر شود، بنابراین آموزش می‌تواند بر نرخ رشد بلندمدت تأثیر بگذارد، حتی زمانی که آموزش جدیدی به اقتصاد اضافه نشده باشد. روش رایج برای تخمین این مدل‌ها بر رشد درآمد متمرکز است و تغییرات تولید ناخالص داخلی به ازای هر کارگر (یا سرانه)، را به سطح تحصیلات مرتبط می‌کند.

نگاه‌هایی به سرمایه انسانی در تولید و رشد بر انتشار فناوری‌ها متمرکز است. اگر فناوری‌های جدید بهره‌وری شرکت را افزایش دهند، کشورها می‌توانند با پذیرش گسترده‌تر این فناوری‌های جدید رشد کنند. تئوری‌های اشاعه فناوری مانند نظریه‌هایی که نلسون و فلیس (۱۹۶۶)، ولش^۴ (۱۹۷۰) و بن حبیب و اشپیگل (۲۰۰۵) توسعه دادند، تأکید می‌کنند که آموزش ممکن است انتقال دانش مورد نیاز برای اجرای فناوری‌های جدید را تسهیل کند.

بن حبیب و اشپیگل (۱۹۹۴) نقشی برای پیشرفت تحصیلی هم در تولید ایده‌ها و هم در انتشار فناوری پیدا می‌کنند و هانوشک و همکاران (۲۰۱۷) دریافته‌اند بازگشت به مهارت‌ها در کشورهایی با رشد سریعتر و در نتیجه نیاز بیشتر به انطباق با خواسته‌های جدید همه رویکردها سرمایه انسانی را به عنوان یک عنصر حیاتی برای رشد می‌دانند و دو رویکرد اخیر بر تأثیر آن بر مسیرهای رشد بلندمدت تأکید می‌کنند.

جان مینارد کینز اقتصاددان معروف انگلیسی، اقتصاد را نه به عنوان یک دکتین بلکه روشی برای زندگی، ابزاری برای ذهن و تکنیکی برای تفکر و چهارچوبی برای رفتار معرفی می‌کند که واجدان خود را برای دستیابی به نتایج و تصمیمات صحیح کمک می‌کند. در واقع از نظر کینز برخلاف تصور عامه، دانش اقتصادی تنها در مجموعه‌ای از مفاهیم انتزاعی خلاصه نمی‌شود، بلکه یک منطق عملی و شیوه‌ای برای تفکر عقلایی و چهارچوبی برای رفتارهای انسانی در دنیایی از تحولات و ارزش‌های گوناگون است (باکلز و وات^۵، ۱۹۹۷).

در تاریخ اروپای پس از رنسانس نیز معروف است که خانواده‌های اصیل فرانسوی و انگلیسی برای فرزندان خردسال خود دایه‌هایی جهت تربیت اقتصادی استخدام می‌کردند. ریکاردو از اقتصاددانان معروف قرن هیجده در نامه‌های خود چنین اظهار می‌کند که: افراد مشخص پیش از آنکه برای فرزندان خود پرستار استخدام کنند از آنان در مورد اینکه آیا می‌توانند علم اقتصاد را به کودکان تدریس کنند، می‌پرسیدند. کتاب‌هایی چون «گفتگو درباره دانش اقتصاد» تألیف خانم مارست در سال ۱۸۱۶ و «تصاویر دانش اقتصاد» در ۹ جلد، مشتمل بر ۳۰ داستان، تألیف دوشیزه مارتینودر (سال‌های ۱۸۳۴-۱۸۳۳) نمونه‌هایی

¹ Łukasz

² Romer

³ Hanushek

⁴ Welch

⁵ Buckles and Watts

هستند که از یک جریان عمیق فرهنگ سازی اقتصادی در متن جامعه اروپای آن روز حکایت می کنند (شارل ژید و شارل ژیست، ۱۳۷۰).

شروع مطالعات مربوط به اثرات خارجی آموزش، برمی گردد به دهه ۱۹۸۰ و اقتصاددانانی مثل رومر و لوکاس و سایرین که با استفاده از مدل های رشد درونزا به بررسی تأثیر آموزش بر رشد اقتصادی پرداختند (پساچارو پلوس^۱، ۱۹۹۶). در سال ۱۹۹۰ میلادی، دفتر توسعه سازمان ملل متحد شاخص توسعه انسانی^۲ HDI را بر سه رکن آموزش، بهداشت و رشد اقتصادی تبیین نمود. در این شاخص، آموزش رکن اصلی توسعه بوده و وظیفه اساسی آن ایجاد توانایی برآورده ساختن نیازهای روحی و بسط ظرفیت های ذهنی و ارتقاء شاخص بهره وری، بهداشت و سلامت است که با ایجاد رفاه و مطلوبیت در افراد، پتانسیل رشد اقتصادی و اجتماعی را فراهم می آورد (رانیس^۳، ۲۰۰۴: ۲۹).

در سال ۱۹۶۰ بحث در مورد جنبه های مصرفی و سرمایه ای آموزشی به رهبری تئودور شولتز^۴ آغاز شد. نظریه او بر این مبنا استوار است که همه هزینه هایی که فرد یا جامعه با اشکال گوناگون صرف آموزش می کنند از نوع مخارج مصرفی نیست بلکه نوعی سرمایه گذاری است که بازده آن در بلند مدت به دست می آید. در واقع بازگشت سرمایه در این نوع سرمایه گذاری ها نسبت به سرمایه فیزیکی، در مدتی طولانی به دست می آید. شولتز در بررسی خود نشان داد که ۲۰ تا ۳۰ درصد رشد اقتصادی ایالات متحده آمریکا در طی سال های ۱۹۵۶-۱۹۲۹ نتیجه سرمایه گذاری در آموزش و پرورش بوده است (رانیس، ۲۰۰۴).

پیشینه پژوهش

از آنجا که در پیشینه موجود، مقالات و پژوهش هایی مشابه عنوان تحقیق حاضر کمتر کار شده (که به طور همزمان اثر آموزش را از طریق کتب درسی بر توسعه یافتگی و با روش تحلیل محتوا بررسی کرده باشند)، در ادامه اغلب به پژوهش هایی اشاره می شود که از بُعد روش شناسی با پژوهش حاضر مشابهت دارند و یا به بررسی کتب درسی با روش تحلیل محتوا به تنهایی و یا اثر آموزش بر رشد و توسعه اقتصادی پرداخته اند:

هنوشک (۲۰۲۱) در مقاله خود با عنوان «تحصیلات و رشد اقتصادی» می نویسد: رشد بلندمدت در تولید ناخالص داخلی (GDP) تا حد زیادی توسط مهارت های جمعیت یک کشور تعیین می شود. در طول دوره ۱۹۶۰-۲۰۰۰، سه چهارم تغییرات در رشد تولید ناخالص داخلی سرانه در بین کشورها را می توان با معیارهای بین المللی مهارت های ریاضی و علوم به حساب آورد. رابطه بین مجموع مهارت های شناختی که سرمایه دانش یک ملت نامیده می شود و نرخ رشد بلندمدت فوق العاده قوی است. اگر تولید ناخالص داخلی آینده بر اساس رابطه رشد تاریخی پیش بینی شود، نتایج نشان می دهد که تلاش های اندک برای رساندن همه دانش آموزان به حداقل سطوح، دستاوردهای اقتصادی عظیمی را به همراه خواهد داشت. بهبود کیفیت آموزش مدارس مزایای بلند مدت قوی دارد.

¹ Psacharopoulos

² Human Development Index

³ Ranis

⁴ Theodore Schultz

لوکاز^۱ (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان «چگونه کیفیت آموزش روی رشد اقتصادی اثر می‌گذارد»، هوشک و ووسمان در مقاله‌ای مهم، رشد اقتصادی را تابعی از کیفیت آموزش توضیح دادند. در حالی که آنها شواهدی مبنی بر اهمیت سال‌های تحصیل پیدا نکردند، آن‌ها در مورد ارتباط مهارت‌های شناختی و نسبت سواد پایه برای رشد اقتصادی بحث کردند. با این حال، این نتیجه بر اساس داده‌های بین‌کشوری محدود به ۲۳ مشاهده بود. نتایج حاکی از اهمیت مهارت‌های آموزشی برای رشد تولید ناخالص داخلی است که ممکن است به عنوان تأییدی بر اهمیت آموزش ابتدایی و متوسطه با کیفیت برای توسعه اقتصادی تلقی شود.

استری ژاک^۲ (۲۰۲۰) در مقاله‌ای تحت عنوان «رابطه بین تحصیلات، درآمد، آزادی اقتصادی و شادی»، می‌نویسد: آموزش عاملی برای شکوفایی اقتصادی و توسعه اجتماعی در جامعه مدرن است. همچنین تحصیلات به صاحب خود اجازه می‌دهد تا درآمد بالاتری دریافت کند و فرصتی برای ابراز وجود، تحقق خلاقانه و همچنین رضایت اخلاقی از فعالیت‌های جاری فراهم می‌کند. زندگی افراد تحصیل کرده نه تنها طولانی‌تر، بلکه جالب‌تر و آموزنده‌تر است. علاوه بر این، افراد با سطح تحصیلات بالاتر نیز شادتر هستند. در این راستا هدف مقاله تعیین رابطه بین کیفیت آموزش، میزان آزادی اقتصادی، سطح درآمد و احساس شادی است. این مطالعه نتیجه‌گیری در مورد اهمیت آموزش و در نتیجه نیاز به ارتقای سطح تحصیلات در جامعه را تأیید می‌کند. همچنین، نتایج مطالعه حاکی از آن است که آموزش نه تنها به افزایش درآمد کمک می‌کند، بلکه باعث شادی بیشتر افراد می‌شود.

هنوشک و ووسمن^۲ (۲۰۲۰) در مقاله‌ای تحت عنوان «اثرات اقتصادی کاهش آموزش»، می‌نویسند: مدارس به درستی مورد توجه سیاست‌گذاران قرار می‌گیرند، زیرا مسیری مستقیم برای بهبود نتایج اقتصادی کشورها ارائه می‌دهند. با این حال، تنها گسترش دسترسی به مدرسه کافی نیست. علاوه بر این، همه سیاست‌های مدرسه که در گذشته دنبال می‌شدند در افزایش نتایج دانش‌آموزان موفق نبودند. مدارس همچنین در معرض نیروهای نامطلوب مانند واکنش‌های سراسر جهان به همه‌گیری COVID-19 هستند. کشورها نمی‌توانند زیان‌های یادگیری ناشی از چنین اختلالی در مدرسه را نادیده بگیرند. روابط رشد تاریخی نشان‌دهنده افزایش احتمال زیان‌های اقتصادی بزرگ در صورت عدم بهبود کیفیت مدرسه پس از وقوع اختلال (کووید) است.

کارنیا فیتری^۳ اریفا (۲۰۱۸) در تحقیقی با عنوان «تحلیل محتوای مهارت و رویکرد علمی در کتاب راهنمای زبان انگلیسی» (برای کلاس دهم) در کشور اندونزی با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی به ارزیابی کتب درسی زبان انگلیسی از نظر مفید بودن و منطبق بودن بر برنامه و الگوی ۲۰۱۳ در این کشور که در جهت ارزیابی و اصلاح نحوه آموزش زبان انگلیسی طراحی شده، پرداخت. برای حصول اطمینان از صحت روش و داده‌ها از نظر معلمان متخصص انتخابی استفاده شد. نتایج به دست آمده حاکی است که شایستگی‌های اصلی شامل: نگرش فکری و معنوی، اجتماعی، دانش و مهارت است. برای بررسی

¹ Lukasz Goczek

² Hanushek and Woessmann

³ Kunia Fitri Arifa

شایستگی‌های اساسی، هر فصل جداگانه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و معلوم شد که تمام مهارت‌های اصلی بر اساس هسته مفاهیم پایه تعریف شده و به خوبی در این کتاب پوشش داده شده است.

چانگ و همکاران^۱ (۲۰۱۸) در تحقیقی با عنوان «تجزیه و تحلیل محتوای آماری برای متن کتاب‌های ریاضی: مطالعه مقایسه‌ای در تایوان، چین، سنگاپور و آمریکا» یک مطالعه محتوایی در مورد کتب ریاضی در مدارس ابتدایی و بالاتر در کشورهای مذکور انجام دادند. در این مطالعه از روش تجزیه و تحلیل محتوایی استفاده شده است. نتایج به دست آمده مختصراً به این شرح بود: نرخ مواد آماری در سطح ابتدایی در چین بالاتر از سایر کشورها بود. بیشترین محتوای آماری مربوط به دانش آماری در تایوان و سنگاپور به دست آمد. بیشترین تفکر آماری در چین بود. بیشترین واحدهای آماری در ایالات متحده بوده است.

طالب زاده شیخ‌لار و دیگران (۱۴۰۱) در تحقیقی با عنوان «شناسایی مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در قرآن کریم و میزان انعکاس آن در اسناد بالادستی» با روش تحلیل محتوای کیفی از نوع قیاسی به بررسی متن قرآن از نظر وجود و اندازه توجه به مقوله‌های تربیت اقتصادی در قرآن پرداخته و نتایج حاکی از آن بود که مقوله‌های تربیت اقتصادی در سند تحول بنیادین در حوزه تولید ۲۲، در حوزه مصرف ۲۰ و در حوزه توزیع ۱۲ درصد و بسیار اندک است.

عقیلی (۱۴۰۰) در مقاله‌ای تحت عنوان «تحلیلی بر وضعیت ارزش‌های اخلاقی در کتب درسی دوره ابتدایی: روش آنتروپی شانون»، پنج عنوان از کتب درسی نمونه را انتخاب و از نظر وجود و اهمیت ۱۷ ارزش اخلاقی با فرایند آنتروپی شانون و شاخص‌های آمار توصیفی مورد بررسی قرار داد. نتایج نشان داد که شجاعت و قدر شناسی هر دو با ضریب (۰/۰۶۶)، ایثار با ضریب (۰/۰۶۵)، مهر ورزی با ضریب (۰/۰۶۴)، وطن دوستی با ضریب (۰/۰۶۳)، و صبر با ضریب (۰/۰۶۲)، شش ارزش مهم و پر تکرار و مورد توجه در کتاب‌های درسی منتخب دوره ابتدایی بوده‌اند.

غفوری و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان «اندازه‌گیری کارایی خارجی آموزشی رسمی و بررسی آثار آن بر رشد اقتصاد ایران طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۵۴» با استفاده از روش اندرسون-پیترسون (AP) واحدهای کارا رتبه بندی شده و با استفاده از روش اقتصادسنجی GMM اقدام به بررسی تأثیر شاخص کارایی آموزشی بر رشد اقتصادی شده است. نتایج نشان می‌دهد که میزان کارایی خارجی در ۸۵٪ از سال‌های مورد بررسی تحقق یافته است.

حرفتی سبحانی و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان «تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره متوسطه با تأکید بر میزان توجه به آموزش کمک‌های اولیه» با هدف بررسی جایگاه کمک‌های اولیه در کتب درسی متوسطه با روش تحلیل محتوا و ابزار سیاهه تحلیل با ۲۱ مؤلفه این نتایج را به دست آوردند: ضریب اهمیت تمامی مؤلفه‌ها برابر صفر بوده و توجه بسیار پایینی در کتب مذکور به این بحث شده است.

^۱ Cheng

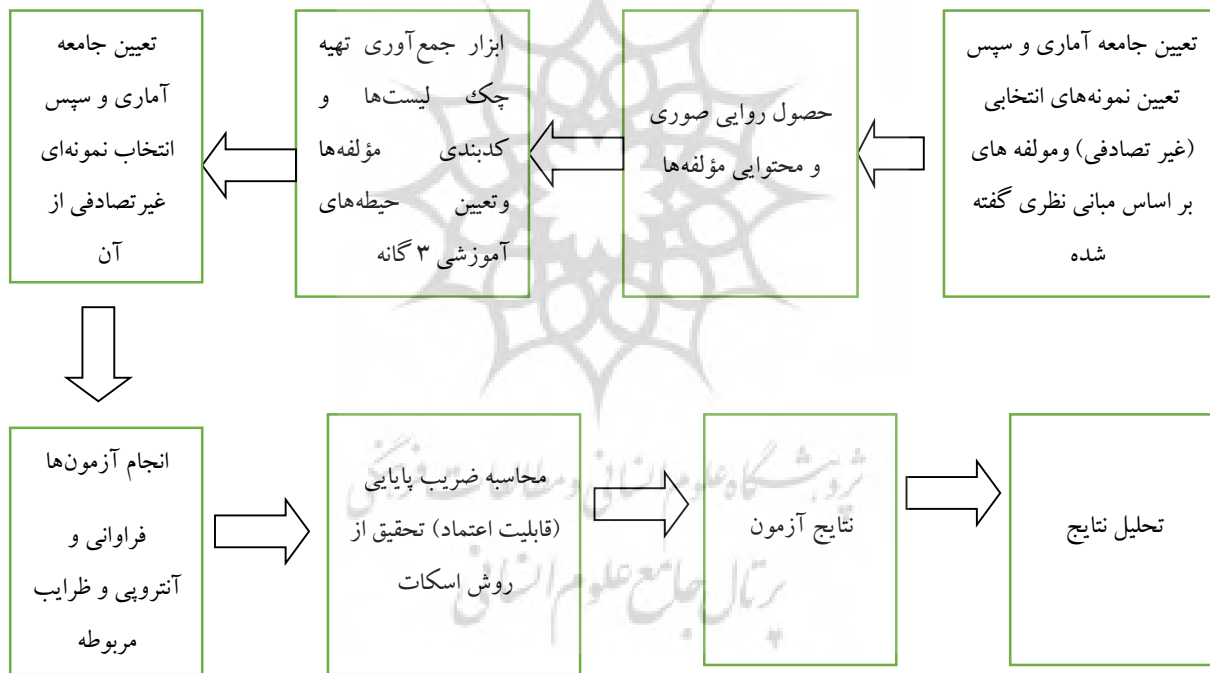
سؤال اصلی پژوهش

آیا در محتویات کتب درسی منتخب دبستان (که بر اساس رهنمودهای سند تحول بنیادین نوشته شده)، به اندازه‌ای به حیطه‌ها و مؤلفه‌های اقتصادی منتخب توجه شده، به گونه‌ای که بتواند در آینده از طریق اثرگذاری بر تفکر و رفتار دانش آموزان، مولد ثروت و ایجاد رشد و رفاه اقتصادی در کشور باشد؟

سوالات فرعی

در محتوای کتب منتخب دبستان (سال تحصیلی ۹۸-۹۷) به کدام یک از حیطه‌های آموزشی (دانشی، نگرشی، مهارتی)، توجه بیشتری شده است؟
در محتویات کتب منتخب دبستان (سال تحصیلی ۹۸-۹۷) به کدام یک از مؤلفه‌های منتخب اقتصادی توجه بیشتری شده است؟

روش پژوهش

شکل ۱. مراحل انجام پژوهش

برای پاسخ به سؤالات تحقیق و بررسی فرضیه‌ها، از روش تحلیل محتوای کیفی و کمی استفاده شده است. تحلیل محتوای روش مطالعه و تجزیه و تحلیل ارتباطها به شیوه نظام‌مند عینی و کمی برای اندازه‌گیری متغیرهاست، که مراحل آن شامل آماده‌سازی و سامان‌دهی، بررسی و پردازش پیام است. از این رو داده‌ها پس از گردآوری، مقوله‌بندی و کدگذاری می‌شوند (کرلینجر، ۱۹۸۶).

مؤلفه‌بندی و تعیین شاخص‌ها در این تحقیق با روش جعبه‌ای انجام پذیرفته است. روش جعبه‌ای، روشی است که مؤلفه‌ها قبل از اجرای تحقیق، تعیین می‌شوند (محمدی مهر، ۱۳۹۴). واحد ثبت در این پژوهش مضمون است اگر چه به تک تک کلمات و عبارات توجه شده اما در نهایت مضمون آن‌ها مد نظر محقق بوده است. منظور از مضمون، پیام خاصی است که از جانب تهیه‌کنندگان کتب مورد توجه قرار گرفته است. روش شمارش در این تحقیق، فراوانی (یا تعداد مؤلفه‌های شمارش شده) است. جمع آوری داده‌ها در دو مرحله انجام یافت: نخست، تعیین مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های اقتصادی منتخب و سپس تهیه چک لیست‌های واری و ارسای محتوا بوده است.

جامعه تحلیلی پژوهش: در این پژوهش جمعاً ۱۰ جلد از کتب دوره دبستان به شرح زیر مورد بررسی قرار گرفت:

- کلیه کتاب‌های فارسی دبستان در همه پایه‌ها.

- کلیه کتاب‌های تعلیمات اجتماعی دبستان در همه پایه‌ها.

- تفکر و پژوهش ششم دبستان.

مؤلفه‌های اقتصادی منتخب

بر اساس مبانی نظری مرتبط با انسان مدرن اینکلس و با تأکید بر سه حیطة دانشی، نگرشی و مهارتی، مجموعه‌ای از مؤلفه‌های اقتصادی، استخراج و سپس روایی صوری و مفهومی و تناسب آن‌ها با موضوع مقاله توسط چند تن از متخصصین احصاء گردید. به منظور اجرای تحلیل محتوا، مؤلفه‌های ۲۵ گانه اولیه، به زیر مؤلفه‌ها یا نمودهای عینی و رفتاری اقتصادی منتخب تبدیل و تقسیم بندی شدند و بدین ترتیب به طور شفاف و عملیاتی، چک لیست و ارسای محتوا شکل گرفت. لازم به ذکر است که در متن کتب (جامعه آماری)، همین زیر مؤلفه‌ها بررسی و شمارش شده‌اند، چه به صورت آشکارا (یافتن عین مفاهیم)، و چه مضامینی که به آنها اشاره شده باشد (جدول ۱).

جدول ۱. توصیف مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های اقتصادی منتخب بر حسب یه حیطة‌های آموزشی

حیطه	مؤلفه	زیر مؤلفه
	اهمیت دادن به زندگی مادی	اهمیت دادن و استفاده از ابزار و تکنولوژیهای پیشرفته و افکار نو در زندگی شخصی و اجتماعی. مثلاً داشتن خانه بزرگتر، اتومبیل بهتر.
	اهمیت دادن به زندگی مادی	جستجوی راههای جدید کسب و افزایش درآمد، کارآفرینی و ایجاد اشتغال. سعی در کسب بیشترین بهره از امکانات موجود
	حس وطن دوستی به عنوان انگیزه‌ای برای پیشبرد جامعه	اهمیت به وطن و زادگاه. احترام به خاک و پرچم و منابع فرهنگی و ادبیات بومی و مفاخر و زبان ملی و ارج نهادن کمک به هموطن.
	اهمیت به افزایش بهره‌وری و کارایی و یافتن شیوه‌های نو در انجام کارها	سعی در افزایش تولید دارد و برای نیل به آن سخت کوشی و نوآوری یافتن راه‌های سریعتر و مفیدتر برای انجام کار و جلوگیری از اتلاف وقت و منابع موجود. سعی در انجام وظایف به بهترین شکل.
	مخالفت با سنت‌هایی که ضد توسعه هستند	نسپردن سرنوشت خود به قضا و قدر. اندیشه برای بهتر شدن شرایط زندگی و ابداع و تلاش. سعی در ارتقاء طبقه اجتماعی واجتناب از انجام رفتارهایی که کمکی به پیشرفت کار نمی‌کند یا مانع رسیدن به اهداف توسعه‌ای می‌شود.

حیطه	مؤلفه	زیر مؤلفه
	اعتقاد به توان انسان در غلبه بر طبیعت و طی کردن پله‌های ترقی به سوی پیشرفت به طور مرتب و مستمر	برای افزایش علم و دانش خود برای به خدمت گرفتن طبیعت تلاش کنیم. به دنبال پیشرفت مداوم بوده و هرگز متوقف نشده و در جا نزده و به پذیرش وضع نامطلوب موجود رضایت ندهیم.
	زیاده خواهی و تمایل به افزایش رفاه از طریق کار و تلاش و سرمایه گذاری	باید مقادیر بیشتر را به کمتر ترجیح داد. پس انداز کردن و تشویق دیگران به پس انداز. سرمایه و سود حاصله را برای سرمایه گذاری مجدد به کار بردن.
	اهمیت ابداعات و اختراعات در افزایش رفاه فردی و جمعی	استفاده عملی و کاربردی از ابداعات در جامعه. سعی در افزایش تولید و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید که منجر به افزایش درآمد و قدرت خرید و در نهایت کاهش فقر می‌شود. کشف راه‌هایی برای بهبود توزیع درآمدها و نیز اعمال روش‌های مالیاتی مناسب در جامعه برای کاهش فقر و نابرابری.
	تکریم و احترام انسان و همه ابعاد وجودی‌اش (به ما هو انسان و فارغ از ویژگی‌های عَرَضی‌اش)	به حفظ انسان و همه ابعاد وجودی‌اش شامل: تأمین نیازهای معیشتی، شان و منزلت، وقت و زمانش، حقوق اجتماعی، سیاسی و اقتصادی‌اش، امنیت و آزادی‌های فردی و اجتماعی‌اش، و ... اهمیت فوق العاده باید داد.
	باور به علم و دانش به عنوان تنها ابزار رشد و پیشرفت کشور	اهمیت دادن به تحصیل علم، گسترش پژوهش، بهبود کیفی و کمی مراکز و منابع آموزشی (مثل کتب درسی و آموزشی).
	باور به ارزشمند بودن منابع طبیعی و محیط زیست	تلاش برای حفظ منابع و جلوگیری از اتلاف منابع. همچنین سعی در استفاده بهتر و کارا تر از منابع موجود و کمیاب. اهمیت دادن به بهره‌وری و ارتقاء کارایی منابع تولید.
	تنها ثروت بی جایگزین جامعه، انسان و عقل و ابداعات اوست	بالقوه تلقی کردن سرمایه‌های غیر عقلی (منابع طبیعی خام، نفت و...) و برای نیروی انسانی و عقل و اندیشه او بیشترین ارزش را قائل شدن. از محصولات فکر و اندیشه انسان شامل ابداعات و اختراعات علمی حمایت و دانشمندان، مخترعین و مبتکرین و مکتشفین، افراد خلاق، و معلمین و مربیان را محترم بشمرد.
	دانستن مفهوم، ارزش و اهمیت بهره‌وری	توصیه و حمایت بهره‌وری در تولید (در هر سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات). بهره بردن از علم و پژوهش برای به خدمت گرفتن طبیعت در جهت افزایش رفاه و آسایش خود و سایرین.
	کسب علم و دانش برای بهره‌مندی از طبیعت و محیط پیرامون ضروری است	سعی در آموزش مفهوم و اهمیت توسعه یافتگی و اهمیت دادن به آن.
	داشتن شناخت و آگاهی به نقش سرمایه (انسانی، فیزیکی و مالی) در توسعه	سرمایه گذاری مهم است و باید به سرمایه گذاری در جامعه اهمیت داد.
	آشنایی و تسلط بر دانش و علم برای نیل به توسعه یافتگی ضروری است	تحصیل خوب است و باید دیگران را به تحصیل تشویق کرد.
	توجه به اهمیت مساله تجمع سرمایه‌ها (مالی و فیزیکی)	سودها را مجدداً سرمایه گذاری می‌کند. وجود یک سیستم بانکی و پولی قوی و پویا لازم است.

حیطه	مؤلفه	زیر مؤلفه
آگاهی به کمیابی منابع طبیعی موجود	از حیف و میل یا تخصیص غیربهبینه و نامناسب و کلاً اتلاف منابع باید جلوگیری کرد. حساسیت شدید نسبت به حفظ محیط زیست.	
انجام آزمون و تجربه‌های جدید برای پیشرفت خود و جامعه	باید جسور و ریسک پذیر بود.	
فرصت جویی اقتصادی	باید از ابداعات و اختراعات برای تولید کالا و خدمات و در مجموع رفاه خود و جامعه استفاده کرد.	
توانمندی‌های لازم برای توسعه یافتگی و تأمین آن برای همه افراد جامعه ضروری است	به سلامت جسمی، عقلی و روانی خود و جامعه باید اهمیت فوق العاده و جدی قائل شد..	
اهمیت به خلاقیت و ایجاد محیطی برای پرورش آن	نباید هیچگاه تسلیم مشکلات شد و باید برای رفع مشکلات خود و جامعه به دنبال یافتن یا خلق راهی جدید بود.	
وجود استعداد‌های خاص و آماده سازی محیط برای پرورش چنین استعدادهایی	داشتن و پرورش خصوصیات مثل هوش و خلاقیت و نبوغ و حمایت از افرادی که این خصوصیات را دارند.	
کشف یا ابداع روش‌های نو برای پیشرفت خود و جامعه	باید در صدد یافتن راه‌ها و شیوه‌های جدیدتر، آسان‌تر و کم‌هزینه‌تر در حل مسائل بود.	

جهت محاسبه ضریب پایایی این ابزار از فرمول اسکات استفاده شد. بدین صورت که چک لیست واریانس محتوا در اختیار چند متخصص و کارشناس صاحب نظر قرار داده شد و ضریب توافق ایشان از طریق فرمول زیر محاسبه شد.

$$\lambda = \frac{Po - Pe}{1 - Pe} \quad (1)$$

درصد توافق مورد انتظار = $Pe = 0/261$

درصد توافق مشاهده شده = $Po = 44/94\%$

ضریب قابلیت اعتماد = $0/92$

بر اساس فرمول اسکات، ضریب مرتبط با فرم تحلیل محتوا معادل $(0/92)$ به دست آمد که چون بالاتر از $0/70$ است، ضریب توافق قابل قبول است.

پس از تدوین چک لیست واریانس محتوا و محاسبه روایی و پایایی آن، تحلیل محتوا انجام شد. بدین شکل که در ابتدا کتب درسی منتخب به طور کامل و جمله به جمله مورد مطالعه قرار گرفت. پس از آن مضامین عبارات متناسب و هم جهت با سیستم مقوله بندی، مشخص و در چک لیست واریانس ثبت شدند. سپس فراوانی هر مؤلفه شمارش شده و دقیقاً تعیین شد که هر بخش از کتب چه میزانی به ابعاد اقتصادی منتخب توجه کرده است. این کار توسط محقق انجام یافت و توسط اساتید راهنما نیز به صورت تصادفی چک شد تا اعتبار یافته‌ها افزایش یابد (با در نظر گرفتن همسانی جواب‌ها که مورد تأیید قرار گرفت). لازم به ذکر است که داده‌های حاصله با استفاده از شاخص‌های توصیفی در فرآیند تحلیلی آنتروپی شانون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. بدین معنی که ابتدا فراوانی مؤلفه‌ها در کتب منتخب دبستان استخراج و در جدول مربوطه درج گردید؛ سپس داده‌های

پژوهش در فرآیند تحلیلی آنتروپی شانون (به هنجار کردن داده‌های جدول فراوانی، محاسبه بار اطلاعاتی مقوله‌ها و به دست آوردن ضریب اهمیت و رتبه آنها) تجزیه و تحلیل شدند که در ادامه به توضیح مراحل سه گانه آن پرداخته می‌شود.

ابزار جمع آوری اطلاعات

تهیه چک لیست‌های واریسی محتوا بر اساس چهار چوب مفهومی اقتصادی منتخب.

روش آنتروپی شانون

در این تحقیق از روش آنتروپی شانون (به عنوان یکی از معتبرترین روش‌های محاسبه وزن و رتبه شاخص‌ها) استفاده شده است. این مفهوم در حوزه‌های مختلف علمی از جمله فیزیک، علوم اجتماعی و غیره توسعه یافته است. آنتروپی یا همان بار اطلاعاتی (EJ) یک متغیر تصادفی، مقدار متوسط (امید ریاضی) میزان اطلاعات حاصل از مشاهده آن است. پس هر چه آنتروپی یک متغیر بیشتر باشد، اطلاعات حاصل از مشاهده قطعی آن بیشتر خواهد بود (آذرعادل، ۱۳۸۰ به نقل از: شانون و کلود، ۱۹۸۴). در این روش ۵ مرحله به شرح زیر تعریف شده است:

گام اول: ابتدا ماتریس تصمیم تشکیل شد. برای تشکیل ماتریس تصمیم، اگر معیارها کیفی هستند، کفایت از عبارات کلامی ارزیابی هر گزینه را نسبت به هر معیار بدست آوریم و اگر معیارها کمی هستند عدد واقعی آن ارزیابی را قرار دهیم. در فرمول زیر ستون‌ها معیار و سطرها گزینه‌های ماتریس تصمیم هستند. به عنوان مثال درایه X12 امتیاز گزینه اول نسبت به معیار دوم است.

$$X = [x_{ij}]_{n \times m} = \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1m} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2m} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ x_{n1} & x_{n2} & \dots & x_{nm} \end{bmatrix} \quad (2)$$

گام دوم: ماتریس بالا را نرمال می‌کنیم و هر درایه نرمال شده را p_{ij} می‌نامیم. نرمال شدن به این صورت است که درایه هر ستون را بر مجموع ستون تقسیم شود. گام سوم: محاسبه آنتروپی هر شاخص: آنتروپی E_j به صورت زیر محاسبه می‌گردد و k به عنوان مقدار ثابت مقدار E_j را بین ۰ و ۱ نگه می‌دارد.

$$E_j = -k \sum_{i=1}^m p_{ij} \times \ln p_{ij} \quad i = 1, 2, \dots, m \quad (3)$$

که در آن $p(x)$ توزیع احتمال متغیر تصادفی X است. افزایش در آنتروپی شانون باعث افزایش عدم اطمینان و کاهش اطلاعات در مورد دانش متغیر تصادفی می‌شود. جنبه دیگر آنتروپی شانون ویژگی حداکثر آنتروپی آن برای توزیع یکنواخت است. گام چهارم: مقدار d_j (درجه انحراف) محاسبه می‌شود که بیان می‌کند شاخص مربوطه (d_j) چه میزان اطلاعات مفید برای تصمیم‌گیری در اختیار تصمیم‌گیرنده قرار می‌دهد. هر چه مقادیر اندازه‌گیری شده شاخص به هم نزدیک باشند نشان دهنده آنست که گزینه‌های رقیب از نظر آن شاخص تفاوت چندانی با یکدیگر ندارند.

$$d_j = 1 - E_j \quad (4)$$

لذا نقش آن شاخص در تصمیم گیری باید به همان اندازه کاهش یابد.

گام پنجم: مقدار وزن W_j محاسبه می گردد. در واقع وزن معیار برابر با هر d_j تقسیم بر مجموع d_j ها است.

$$w_j = d_j / \sum d_j \quad (5)$$

یافته‌ها

در این بررسی جمعاً ۱۰ عنوان از کتب دوره دبستان، شامل ۱۹۳ درس و ۱۱۴۹ صفحه مورد بررسی قرار گرفت که شامل تمام متون، تصاویر، و هر آنچه مضمونی از مؤلفه‌های مورد سنجش را چه به صورت آشکار و چه بطور ضمنی بیان می نمود، شده است. پس از تعیین مؤلفه‌ها و حیطه‌ها و تهیه و تأیید چک لیست‌های واری، تمام نتایج حاصل از شمارش فراوانی مؤلفه‌ها و حیطه‌های آموزشی، گرد آوری شد. در جدول ۲ به جمع‌بندی اطلاعات و نتایج حاصل از تجزیه تحلیل آنها پرداخته شده و سعی می شود برای سؤال پژوهش پاسخی ارائه شود.

جدول ۲. توزیع فراوانی توجه به (حیطه‌های سه گانه) و زیر مؤلفه‌های اقتصادی منتخب در کتب منتخب دبستان

فراوانی کل	کتب دبستان	X1 رفاه بشر (نگرشی)	X2 وطن پرستی - (نگرشی)	X3 اهمیت کارایی - (نگرشی)	X9 تکریم انسان - (نگرشی)	X10 (نگرشی) - علم ابزار غلبه بر طبیع	X11 ارزشمندی منابع - (نگرشی)	X12 اهمیت عقل انسان - (نگرشی)	X17 اشراف به علم توسعه - (دانشی) کمیابی منابع را می داند - (دانشی) X19	X20 اهل تجربه است - (مهارتی)	X22 (مهارتی) - توانمندی برای توسعه یافتگی	X23 خلاق است - (مهارتی)	X24 استعداد خاص دارد - (مهارتی)	X25 (مهارتی) - مبدع روش‌های نو برای پیشرفت
۷۱	فارسی اول	۲	۲	۴	۰	۴	۰	۰	۱	۰	۲	۰	۱	۱
۵۱	فارسی دوم	۰	۴	۲	۲	۴	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰
۷	فارسی سوم	۰	۴	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰
۱۱	فارسی چهارم	۲	۱	۰	۰	۴	۰	۱	۰	۰	۰	۲	۲	۰
۴۱	فارسی پنجم	۱	۶	۱	۰	۲	۰	۲	۰	۰	۰	۱	۰	۰

فراوانی کل	X1	X2	X3	X9	X10	X11	X12	X17	X19	X20	X22	X23	X24	X25	مبلغ روش‌های نو برای پیشرفت
فراوانی کل															
کتب دبستان															
رفاه بشر- (نگرشی)	۰	۲	۰	۰	۱	۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
وطن پرستی- (نگرشی)	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰
اهمیت کارایی- (نگرشی)	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
تکریم انسان- (نگرشی)	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
- (نگرشی) X10	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
علم ابزار غلبه بر طبیع	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ارزشمندگی منابع- (نگرشی) X11	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
اهمیت عقل انسان- (نگرشی) X12	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
اشراف به علم توسعه- (دانشی) X17	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
کمپایی منابع را می‌داند- (دانشی) X19	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
اهل تجربه است- (مهارتی) X20	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
- (مهارتی) X22	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
توانمندی برای توسعه یافتگی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
خلاق است- (مهارتی) X23	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
X24	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
استعداد خاص دارد- (مهارتی)	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
- (مهارتی) X25	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
مبلغ روش‌های نو برای پیشرفت	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
فارسی ششم	۵	۲	۰	۰	۱	۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
اجتماعی چهارم	۲	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰
اجتماعی پنجم	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
اجتماعی ششم	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
تفکر و پژوهش ۶	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع	۷۶	۵	۱۹	۹	۲	۱۲	۶	۲	۸۲	۱	۲	۴	۴	۱	۰

نتایج بررسی حیطه‌ها بر حسب هر یک از کتب منتخب دبستان

در بررسی میزان توجه به حیطه‌های سه گانه (نگرشی - دانشی - مهارتی)، در کتب منتخب دبستان با توجه به نتایج به دست آمده از پژوهش، ۷۴ فراوانی (۷۱٪) در کل کتاب‌های منتخب دبستان در حیطه نگرشی، ۱۳٪ از فراوانی‌ها، در حیطه دانشی، و ۱۶٪ از فراوانی‌ها نیز در حیطه مهارتی بوده که نشان می‌دهد در کتب منتخب دبستان به حیطه نگرشی بیشترین توجه و به حیطه دانشی کمترین مقدار توجه، از کل توجه به خصوصیات و مؤلفه‌های اقتصادی موجود در هر یک از حیطه‌ها شده است.

نتایج بررسی مؤلفه‌ها بر حسب هر یک از کتب منتخب دبستان

بر اساس نتایج مندرج در جدول ۲، کتاب فارسی اول دبستان دارای بیشترین میزان فراوانی در مؤلفه‌های اقتصادی منتخب و کتاب‌های اجتماعی پنجم و ششم هر یک با دارا بودن ۱ فراوانی دارای کمترین فراوانی هستند. در مورد تفاوت فراوانی شمارش شده در کتاب فارسی اول دبستان و اجتماعی پنجم و ششم، باید دو نکته را در نظر گرفت. یکی آن که کتب فارسی معمولاً نسبت به کتب اجتماعی از نظر محتوای مطالب یک دست و هماهنگ‌تر است لذا دنبال کردن و پرداختن به یک موضوع خاص قابلیت و امکان بیشتری دارد. اما محتوای کتب اجتماعی و به ویژه پایه پنجم و ششم، از عناوین بسیار پراکنده و موضوعات متفاوتی تشکیل شده (از قبیل: جغرافیا، فضا و ستارگان، همسایگان، ساختار حکومت، انواع گروه‌ها، زمان و تداوم و تغییر آن، فرهنگ، پوشاک، احساسات، جمعیت، منابع طبیعی و تا حدودی آموزش رفتارهای اجتماعی). لذا از نظر حجم و پراکندگی مطالب، دنبال کردن و به نتیجه رساندن یک مفهوم اقتصادی در بین این عناوین کار ساده‌ای شاید نباشد.

در این قسمت با استفاده از داده‌های به دست آمده از تحقیق (جدول ۲) و بهره بردن از روش آنتروپی شانون، بار اطلاعاتی و ضرائب اهمیت متغیرهای تحقیق یا همان مؤلفه‌های اقتصادی منتخب محاسبه و ارائه می‌گردد.

جدول ۳. نتایج آنتروپی شانون در مورد وزن و رتبه محاسباتی مؤلفه‌های اقتصادی منتخب در کتب منتخب دبستان

رتبه‌ها (برحسب ضرائب اهمیت)	وزن‌ها یا ضرائب اهمیت (گرد شده)	آنتروپی (گرد شده) یا بار اطلاعاتی هر شاخص (گرد شده)	خلاصه عناوین مؤلفه‌ها	کد
۶	۰/۰۹۲۱	۰/۴۵۸	رفاه بشر	۱
۱	۰/۱۵۴۳	۰/۷۶۸	وطن پرستی	۲
۳	۰/۱۲۴۶	۰/۶۲۰	اهمیت کارایی	۳
۱۰	۰	۰	تکریم انسان	۹
۲	۰/۱۳۵۰	۰/۶۷۱	علم ابزار غلبه بر طبیعت	۱۰
۱۰	۰	۰	ارزشمندی منابع	۱۱
۴	۰/۱۱۶۱	۰/۵۷۷	اهمیت عقل انسان	۱۲
۸	۰/۰۶۰۵	۰/۳۰۱	عالم و آگاه است	۱۷
۵	۰/۱۱۵۳	۰/۵۷۴	کمیابی منابع	۱۹
۱۰	۰	۰	تجربه کردن	۲۰
۹	۰/۰۵۵۶	۰/۲۷۶	توانمند است	۲۲
۹	۰/۰۶	۰/۴۵۲	خلاق است	۲۳
۷	۰/۰۹۰۸	۰/۴۵۲	استعداد خاص دارد	۲۴
۱۰	۰	۰	ابداع روش‌های نو	۲۵

همان طور که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود، مؤلفه وطن پرستی دارای بالاترین وزن و رتبه اهمیت است (بار اطلاعاتی ۰/۷۶۸). و ضریب اهمیت ۰/۱۵۴۳). نتایج همچنین نشان‌دهنده آن است که کمترین بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت مربوط است به مؤلفه‌های: تکریم انسان؛ ارزشمندی منابع؛ اهل تجربه و فعالیت جدید؛ و مبدع روش‌های نو برای پیشرفت، با ضریب و بار اطلاعاتی صفر.

این نتایج که به نوعی یکدیگر را تأیید می‌کنند، نشان‌دهنده آن است توجهی به اهمیت انسان و قابلیت‌های وجودی او و نیازمندی‌هایش نشده است. حال آنکه انسان محور اصلی بحث‌های توسعه و تمام تلاش‌ها و ابداعات و فعالیت‌های توسعه‌ای در جهت رشد و رفاه بشر است.

برای بررسی بیشتر نتایج فوق، از روش کلمه‌شماری هم برای مقایسه تعداد کلماتی که بیانگر مؤلفه‌ها و مضمون مؤلفه‌های اقتصادی منتخب است، استفاده شده است. نتایج در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. کلمه شماری کتب منتخب دبستان سال تحصیلی ۹۷-۹۸

ردیف	کتاب منتخب	تعداد کل واژه‌های شمرده شده کتاب (۱)	تعداد کل مؤلفه‌های شمارش شده (۲)	درصدگیری % (۲)/(۱)×۱۰۰
۱	فارسی اول دبستان	۱۲۲۶۶	۳۰۱	۲/۴۵۳
۲	فارسی دوم دبستان	۱۸۷۱۷	۳۳۲	۲/۱۳۰
۳	فارسی سوم دبستان	۱۵۵۸۲	۳۰۰	۱/۹۲۵
۴	فارسی چهارم دبستان	۲۸۴۴۶	۲۶۵۲	۹/۳۲۲
۵	فارسی پنجم دبستان	۳۲۳۴۹	۳۹۹	۱/۲۳۳
۶	فارسی ششم دبستان	۱۹۳۲۰	۱۶۷۹	۸/۶۹۰
۷	اجتماعی سوم دبستان	۱۲۴۷۴	۱۴۱۶	۱۱/۳۵۱
۸	اجتماعی چهارم دبستان	۱۶۲۸۸	۱۰۷	۰/۶۵۶
۹	اجتماعی پنجم دبستان	۲۱۸۹۸	۲۰	۰/۰۹۱
۱۰	اجتماعی ششم دبستان	۲۷۴۰۸	۸۲	۰/۲۹۹
۱۱	تفکر و پژوهش ششم دبستان	۱۴۳۲۱	۱۷۵	۱/۲۲۱
۱۲	جمع	۲۱۹۰۶۹	۷۴۶۳	۳/۴۰۶

همان طور که از نتایج جدول ۴ برمی آید، اشاره به مؤلفه‌های اقتصادی منتخب تنها حدود ۳/۴٪ از کل کلمات و مطالب طرح شده در کتب منتخب دبستان را تشکیل داده است.

برای تبیین بیشتر نتایج، با استناد به جدول ۴ برخی دیگر از مقولات و مفاهیم مورد تأکید در کتب منتخب مورد شمارش قرار گرفته و با مؤلفه‌های ۲۵ گانه اقتصادی منتخب از نظر تعداد فراوانی و میزان توجه به آنها مورد مقایسه قرار گرفته‌اند. نحوه و مراحل نمونه‌گیری هدفمند بدین صورت بود که در ابتدا کل کتب منتخب دبستان بر حسب بیشترین و کمترین فراوانی به دست آمده برای مؤلفه‌های ۲۵ گانه تحقیق تفکیک شد. در این کتب بیشترین فراوانی شمارش شده در مورد اقتصادی منتخب، ۱۸ مورد بوده است. سپس کتب دارای فراوانی بیش از ۶ مورد انتخاب شدند (که شامل ۵ کتاب فارسی اول تا پنجم دبستان است).

جدول ۵. مقایسه فراوانی مؤلفه‌های اقتصادی منتخب با برخی مقوله‌های دیگر، موجود در کتب نمونه منتخب دبستان (مؤلفه‌های شاهد انتخابی)

ردیف	برخی مؤلفه‌های به کار رفته در کتب نمونه منتخب دبستان	فراوانی	درصد
۱	کلمه و مضمون اخلاق و تربیت دینی و الهی	۶۰	۰/۲۷
۲	توجه به فروع دین و عفاف و حجاب	۷۲	۰/۳۲
۳	کلمه حیات طیبه	۱۶	۰/۰۷
۴	مجموع مضامین مربوط به ۲۵ مؤلفه اقتصادی منتخب	۷۶	۰/۳۴
	مجموع	۲۲۴	

همان طور که از نتایج فراوانی‌های موجود در جدول شماره ۵ نیز مشخص است، تفاوت زیادی بین میزان توجه به مقولاتی از قبیل حیات طیبه، فروع دین، حجاب و عفاف و غیره در مقایسه با میزان توجه به تمام ۲۵ مؤلفه اقتصادی منتخب وجود دارد. به این معنا که از نظر تعداد فراوانی شمارش شده، فراوانی مؤلفه‌های شاهد انتخابی با این که تعدادشان به مراتب کمتر از تعداد ۲۵ خصوصیت متفاوت اقتصادی منتخب هست (و کلاً شامل ۴ یا نهایتاً پنج مؤلفه می‌شوند)، دارای فراوانی شمارش بسیار بیشتری نسبت به مؤلفه‌های اقتصادی منتخب است، و به دلیل آن که در روش تحلیل محتوا تعداد فراوانی بیشتر نشانگر و موید اهمیت بیشتری است که نارنده یک متن به آن کلمه یا مضمون داده است، لذا به سادگی می‌توان متوجه شد که از نظر طراحان کتب منتخب دبستان، اهمیت بیان و تأکید روی مقولاتی مثل مؤلفه‌های شاهد انتخابی، بسیار بیشتر از تأکید یا اهمیتی است که ایشان برای خصوصیات (مؤلفه‌های) اقتصادی منتخب قائل هستند.

لازم به یادآوری است که با وجودی که برای شمارش کلمات مندرج در جدول ۵ از عین کلمه استفاده شده و در مورد مؤلفه‌های اقتصادی منتخب علاوه بر کلمه، مضمون هم مورد شمارش قرار گرفته است، باز هم تفاوت توجه و تأکید کتب درسی به کلمات دیگر (مؤلفه‌های شاهد) در مقایسه با مؤلفه‌های اقتصادی منتخب، بسیار زیاد و معنی‌دار است. و مشخصاً در تهیه و تنظیم کتب درسی منتخب دبستان، قصد و نیت بر توسعه و گسترش و انتقال و تبیین مفاهیم اقتصادی منتخب به دانش آموزان در اولویت نبوده است.

در ادامه به محاسبه ضرائب اهمیت و بار اطلاعاتی مؤلفه‌های اقتصادی منتخب و مؤلفه‌های انتخابی شاهد در کتب نمونه منتخب پرداخته شده است. نتایج این بررسی و آزمون‌ها به صورت خلاصه در جدول ۶ آورده شده است.

جدول ۶. مقایسه نتایج آنتروپی مؤلفه‌های اقتصادی منتخب و مؤلفه‌های انتخابی شاهد در کتب منتخب دبستان

رتبه‌ها (بر حسب ضرائب اهمیت به دست آمده)	وزن‌ها یا ضرائب اهمیت (گردشده)	آنتروپی یا میزان بار اطلاعاتی هر شاخص (گرد شده)	عناوین مؤلفه‌ها
۲	۰/۳۴۷	۲/۹	اخلاق و تربیت دینی
۱	۰/۳۵۹	۳	فروع دین و عفاف و حجاب
۳	۰/۲۹۲	۲/۵	حیات طیبه
دارای رتبه اول از بین سایر مؤلفه‌های اقتصادی منتخب	۰/۱۵۴۱۲	۰/۷۶۸	اقتصادی منتخب (مؤلفه وطن پرستی)

ملاحظه می‌شود آنتروپی مؤلفه‌های انتخابی شاهد، در تمام موارد در کتب منتخب دبستان، بیشتر از مؤلفه‌های ۲۵ گانه اقتصادی منتخب است.

بحث و تحلیل

هدف این مقاله بررسی و تبیین میزان توجه به مؤلفه‌های اقتصادی منتخب و تحلیل آن در محتوای کتب منتخب دبستان (شامل تحلیل محتوای اسنادی)، است. روش انتخاب این مؤلفه‌ها بر اساس مبانی نظری اقتصاد کلاسیک در توصیف «انسان عقلایی» و همچنین نظریه انکلس در توصیف «انسان مدرن» تکوین یافته و شامل مهم‌ترین مؤلفه‌ها جهت دستیابی به توسعه یافتگی هستند.

این تحقیق در چند مرحله انجام یافت. با توجه به سؤال‌های پژوهشی باید مشخص می‌شد که چه اندازه توجه به مؤلفه‌های اقتصادی منتخب، و چه اندازه توجه به حیطه‌های سه‌گانه آموزشی شده است.

در مرحله اول به سراغ بررسی مؤلفه‌ها رفتیم. در این مورد باید گفت: در تمام کتب منتخب دبستان، مؤلفه وطن‌پرستی با ۱۹ مورد فراوانی دارای بالاترین میزان و مؤلفه ارزشمندی منابع با ۱ فراوانی دارای کمترین میزان فراوانی شمارش شده هستند (جدول ۲).

مؤلفه‌های نفی سنت‌های غلط؛ پیشرفت و ترقی مستمر؛ افزایش رفاه با افزایش کار و تلاش؛ اهمیت ابداعات در افزایش رفاه؛ مذمت فقر و سعی در کاهش آن، همگی دارای فراوانی صفر هستند (جدول ۲). همچنین در بررسی کتب منتخب دبستان مشخص شد که در این مجموعه منتخب به مؤلفه‌های «نفی سنت‌های غلط» و «پیشرفت و ترقی مستمر» و «افزایش رفاه با افزایش کار و تلاش» و «اهمیت ابداعات در رفاه بشر» و «مذمت فقر و سعی در کاهش آن» و «مفهوم بهره‌وری را می‌داند» و «ضرورت دانش برای غلبه بر محیط پیرامون» و «شناخت توسعه‌یافتگی» و «آگاهی به نقش سرمایه‌ها در توسعه» و «اهمیت تجمع سرمایه‌ها» و «فرصت جوی اقتصادی است» هیچ اشاره‌ای نشده و دارای فراوانی صفر هستند.

مرحله دوم، بررسی حیطه‌های سه‌گانه آموزشی بود. در بررسی میزان توجه به حیطه‌های سه‌گانه (نگرشی - دانشی - مهارتی)، در کتب منتخب دبستان به حیطه نگرشی بیشترین توجه و به حیطه دانشی کمترین مقدار توجه، از کل توجه به خصوصیات اقتصادی منتخب موجود در هر یک از حیطه‌ها شده است.

در مرحله سوم سعی شد تا از روش آنتروپی شانون ضرائب اهمیت و وزن هر یک از مؤلفه‌ها را به دست آید و از روی نتایج حاصله پی به میزان اهمیت هر یک از آن‌ها از دیدگاه طراحان کتب برده شود. از نتایج به دست آمده از جدول ۳ مشخص شد، مؤلفه وطن‌پرستی با ضریب اهمیت (۰/۱۵۴۳) و بار اطلاعاتی (۰/۷۶۸) و مؤلفه‌های تکریم انسان؛ ارزشمندی منابع؛ اهل تجربه و فعالیت جدید؛ مبدع روش‌های نو برای پیشرفت، با ضریب اهمیت و بار اطلاعاتی صفر دارای کمترین میزان توجه هستند.

در مرحله چهارم سعی شد یک ملاک مناسبی برای مقایسه نتایج حاصله از مرحله سوم یافته شود. لذا چند مؤلفه دیگر را که موضوع بررسی مقاله ما نبودند، به عنوان مؤلفه‌های شاهد انتخاب کرده و همه آزمون‌هایی را که درباره مؤلفه‌های اقتصادی منتخب موضوع مقاله، انجام داده بودیم، در مورد این مؤلفه‌های جدید شاهد هم انجام داده و نتایج حاصله را مورد مقایسه قرار گرفت. مقایسه ضرائب اهمیت مقوله‌های شاهد انتخابی (جدول شماره ۶) یعنی سه مقوله اخلاق و تربیت اسلامی؛ فروع دین و حجاب و عفاف؛ و حیات طیبه، در مقابل ضرائب اهمیت و بار اطلاعاتی مؤلفه‌های اقتصادی منتخب، حاکی از آن است که بار اطلاعاتی و ضرائب اهمیت به دست آمده از آنتروپی مقوله‌های شاهد انتخابی به مراتب بالاتر از مؤلفه‌های اقتصادی منتخب هستند. به دلیل آن که در تحلیل محتوا، پرتکرار بودن یک کلمه یا مضمون نشانگر توجه و اهمیت بیشتر یک مؤلفه در یک متن پیام (کتاب یا هر رسانه دیگر) بوده است. این نتایج مبین آن است که میزان ارزش و توجه و اهمیتی که در نگارش سند تحول (که به نوبه خود در کتب درسی منعکس می‌شود)، به کلمات و لغات و کلا مضامین و مفاهیم دینی داده شده، نسبت به مفاهیم اقتصادی منتخب در این تحقیق داده نشده است و در نتیجه به دلیل آن که مفاهیم اقتصادی مذکور نقش مستقیم و مهم

و مسلمی در معاش و زندگی مادی افراد دارد، لذا، می توان چنین استنباط نمود که اگرچه دین اسلام یک دین چند بعدی و همه جانبه نگر به نظر می رسد اما نگارندگان سند با نوع انتخاب و تفکری که در گزینش های خاص از دین در نگارش سند به کار برده اند، عملاً همه جانبه بودن دین و توجه دین به جنبه های مادی زندگی بشر را تحت الشعاع قرار داده و موجب کمتر دیده شدن این بعد از دین شده اند.

در مرحله پنجم، برای شفاف تر شدن نتایج، از روش کلمه شماری نیز استفاده شد. در این روش تعداد کل کلمات موجود در کتب شمرده شده و با تعداد کل کلماتی که حاوی مضامین مورد نظر اهداف پژوهش (مؤلفه های شاهد) است مقایسه گردید. نتایج جدول ۴، نشان داد توجه به مؤلفه ها (خصوصیات اقتصادی منتخب) تنها حدود ۳/۴٪ از کل مطالب و موضوعات طرح شده در تمامی کتب منتخب دبستان را تشکیل داده که درصد ناچیزی در مقایسه با مؤلفه های شاهد انتخابی است و می تواند نشانه کم توجهی یا غفلت نویسندگان کتب درسی به عوامل تأثیر بر توسعه باشد.

جمع بندی و نتیجه گیری

هدف این مقاله بررسی و تبیین میزان توجه به مؤلفه های منتخب اقتصادی بر حسب حیطه های سه گانه آموزشی و تحلیل آن در محتوای کتب منتخب دبستان بوده است. بدین منظور، جمعاً ۱۰ عنوان از کتب دوره دبستان، شامل ۱۹۳ درس و ۱۱۴۹ صفحه مورد بررسی دقیق قرار گرفت. این بررسی شامل تمام متون، تصاویر، وهر آنچه مضمونی از مؤلفه های مورد سنجش را چه به صورت آشکار و چه بطور ضمنی بیان می نمود، بوده است. به عنوان نتیجه گیری کلی حاصل از بررسی حیطه های آموزشی در کتب منتخب دبستان با توجه به نتایج جدول ۲ و در پاسخ به اولین سؤال فرعی پژوهش (در محتویات کتب منتخب دبستان (سال تحصیلی ۹۸-۹۷) به کدام یک از حیطه های آموزشی توجه بیشتری شده است؟)، می توان گفت:

به حیطه نگرشی بیشترین توجه و به حیطه دانشی کمترین مقدار توجه، از کل توجه به خصوصیات اقتصادی منتخب موجود در هر یک از حیطه ها شده است.

و در پاسخ دومین سؤال فرعی پژوهش (در محتویات کتب منتخب دبستان (سال تحصیلی ۹۸-۹۷) به کدامیک از خصوصیات اقتصادی منتخب توجه بیشتری شده است؟)، باید گفت: در تمام کتب منتخب دبستان، مؤلفه وطن پرستی با ۱۹ مورد دارای بالاترین میزان و مؤلفه ارزشمندی منابع با ۱ فراوانی دارای کمترین میزان فراوانی شمارش شده هستند (جدول ۲). مقایسه ضرائب اهمیت مقوله های شاهد انتخابی (جدول ۶) حاکی از آن است که بار اطلاعاتی و ضرائب اهمیت به دست آمده از آنتروپی مقوله های شاهد انتخابی به مراتب بالاتر از مؤلفه های اقتصادی منتخب هستند. بر اساس نتایج حاصله می توان این طور قضاوت کرد که بالاتر بودن ضرائب به دست آمده از آنتروپی مؤلفه های شاهد انتخابی، نشان دهنده اهمیت بیشتر آن ها از دیدگاه نگارندگان کتب بوده است.

در نهایت با توجه به تحلیل نتایج به دست آمده از این پژوهش با نتایج سایر تحقیق های مشابه مانند تحقیق [طالب زاده شیخلار و دیگران \(۱۴۰۱\)](#) که در پیشینه ادبیات هم به آن اشاره شده، همراستا است، به نظر می رسد، با توجه به سؤال اصلی پژوهش:

آیا در محتویات کتب درسی منتخب دبستان (که بر اساس رهنمودهای سند تحول بنیادین نوشته شده)، به اندازه‌ای به حیطه‌ها و مؤلفه‌های اقتصادی منتخب توجه شده، به گونه‌ای که بتواند در آینده از طریق اثر گذاری بر تفکر و رفتار دانش آموزان، مولد ثروت و ایجاد رشد و رفاه اقتصادی در کشور باشد؟
در جواب باید گفت: پاسخ مثبت نیست.

پیشنهاد مربوط به نتایج تحقیق

با توجه به این نتیجه، و با هدف خروج کشور از مشکلات اقتصادی فعلی، توصیه می‌شود تصمیم‌گیران و تصمیم‌سازان کشور، در اصلاح کتب درسی به گونه‌ای که ضمن توجه به مسائل اعتقادی، بر ویژگی‌هایی که حاوی مؤلفه‌ها و ویژگی‌های اقتصادی است نیز توجه بیشتر و کافی بنمایند.

پیشنهاد برای سایر محققین علاقمند

علاقمندان می‌توانند در مورد تأثیر مربیان و معلمان در انتقال مفاهیم اقتصادی به دانش آموزان یا بررسی اهمیت مقوله‌های اقتصادی در اخبار و رسانه‌ها یا سایر کتب غیر درسی مثل اشعار و قرآن و ... به تحقیق بپردازند.

تقدیر و تشکر

بدینوسیله از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه شهید چمران اهواز به خاطر حمایت معنوی در اجرای پژوهش حاضر تقدیر به عمل می‌آید.

منابع

- آذر، عادل (۱۳۸۰). بسط و توسعه روش آنتروپی شانون برای پردازش داده‌ها در تحلیل محتوا. *فصلنامه علمی - پژوهشی علوم انسانی*، ۱۱(۳۸-۳۷)، ۱-۱۸.
- حرفتی سبحانی لیل آبادی، محمد (۱۳۹۵). تحلیل محتوای کتاب درسی دوره اول و دوم متوسطه از منظر توجه به آموزش کمک‌های اولیه. *نشریه امداد و نجات*، ۱۲۰-۱۰۳، ۸(۴).
- شارل، ژید و شارل، ژیس (۱۳۷۰). تاریخ عقاید اقتصادی، ترجمه کریم سنجابی انتشارات دانشگاه تهران.
- عقیلی، سید رمضان (۱۴۰۰). تحلیلی بر وضعیت ارزش‌های اخلاقی در کتب درسی دوره ابتدایی: روش آنتروپی شانون. *فصلنامه علمی تربیت اسلامی*، ۱۶(۳۵)، ۱۶۴-۱۴۳.
- غفوری ساداتیه، ماندانا؛ خداپرست مشهدی، مهدی و سلیمی فر، مصطفی (۱۳۹۵). اندازه‌گیری کارایی خارجی آموزش رسمی و بررسی آثار آن بر رشد اقتصاد ایران طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۵۴. *فصلنامه علمی پژوهشی، پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی*، ۸(۲۹)، ۳۱-۴۴.
- طالب‌زاده شیخ‌لار، داود؛ فتاحی، مریم و ایمان‌زاده، علی (۱۴۰۱). شناسایی مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در قرآن کریم و میزان انعکاس آن در اسناد بالا دستی. *فصلنامه علمی - پژوهشی مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، انتشار بر خط.
- محمدی مهر، غلامرضا (۱۳۹۴). روش تحلیل محتوا (راهنمای عملی تحقیق). چاپ فرنگار رنگ.

References

- Aghion, P., & Howitt, P. (1998). *Endogenous growth theory*. MIT Press.
- Benhabib, J., & Spiegel, M.M. (1994). The role of human capital in economic development: Evidence from aggregate cross-country data. *Journal of Monetary Economics*, 34(2), 143-174.
- Benhabib, J., & Spiegel, M.M. (2005). Human capital and technology diffusion. In P. Aghion & S. N. Durlauf (Eds.), *Handbook of economic growth* (pp. 935-966). North Holland.

- Buckles, S., & Watts, M. (1997). National standards in economics, history, social studies. *The American Economic Review*, 29(2), 157-166.
- Chang, Ch.Ch., Tsai, L.T., & Wu, K.Ch. (2018). Content analysis of statistics for mathematics textbooks: A comparative study in Taiwan, China, Singapore, and USA. *International Journal of Social Sciences*, 65(1), 1-15.
- Hanushek, E.A., & Ludger, W. (2017). School resources and student achievement: A review of cross-country economic research. First Online: 28 September 2016
- Fitri Arifah, K. (2018). Content analysis of competences and scientific approach in English textbook. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*, 5(3), 219-233.
- Hanushek, E.A., & Woessmann, L. (2020). The economic impacts of learning losses. *Organisation for Economic Co-Operation and Development*, 1-23.
- Hanushek, E.A. (2021). Education and economic growth. Hoover institution, Stanford university and ludger woessmann, IFO institute, Ludwig maximilian university of munich. Published online: 31 August 2021. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190625979.013.651>.
- Inkeles, A. (1969). Making modern: On the causes and consequences of individual change in six development countries. *American Journal of Sociology*, 75(2) 208-225.
- Lukasz, G., Witkowska, E., & Witkowski, B. (2021). How does education quality affect economic growth? Publisher's Note: MDPI stays neutral, Published: 5 June 2021, *Faculty of Economic Sciences*, University of Warsaw, 00-241 Warsaw, Poland; lgoczek@wne.uw.edu.pl.
- Lucas, R.E. (1988). On the mechanics of economic development. *Journal of Monetary Economics*, 22(1), 3-42.
- Mankiw, N.G., Romer, D., & Weil, D. (1992). A contribution to the empirics of economic growth. *Quarterly Journal of Economics*, 107(2), 407-437.
- Nelson, R.R., & Phelps, E. (1966). Investment in humans, technology diffusion and economic growth. *American Economic Review*, 56(2), 69-75.
- Stryzhak, O. (2020). The relationship between education, income, economic freedom and happiness. Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Tourism Department, 9-A Nauky Ave. Kharkiv, 61166, Ukraine.
- Pritchett, L. (2006). Does learning to add up add up? The returns to schooling in aggregate data.
- Psacharopoulos. (1996). Economics of education: A research agenda. *Economics OF Education Review*, 4, 339-344.
- Ranis, G. (2004). Human development and economic growth. *Yale University Economic Growth Center Discussion Paper*, No. 887.p 2-15. Available at SSRN.
- Romer, P. (1990). Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*, 99(5, pt. 2), S71-S102.
- Shannon, C.E. (1984). A mathematical theory of communication. *Bell System Technical Journal*, 27, 106-111.
- Schumpeter, J.A. (2006). Theorie der wirtschaftlichen entwicklung [The theory of economic development]. Duncker & Humblot. (Original work published 1912).
- Solow, R.M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94.
- Welch, F. (1970). Education in production. *Journal of Political Economy*, 78(1), 35-59.